

Nr 467

Av herr Heckscher m. fl., om kvinnlig tronföljd.

(Lika lydande med motion nr 390 i Första kammaren)

I motion till 1952 års riksdag av fru Gärde Widemar och herr Håstad (andra kammaren nr 320) föreslogs »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning om att genom grundlagsändring, utan rubbning av bestående successionsrätt för de tre nu levande prinsarna, möjliggöra arvsrätt till tronen för kvinnliga medlemmar av konungahuset samt rätt för dem att bliva förordnade till ställföreträdande regent, ordförande i tillförordnad regering, förmyndare eller medlem av förmyndarregering för omyndig konung».

I motiveringen till sitt förslag anförde motionärerna bland annat:

I regeringsformen och successionsordningen sammanfattas de regler som gälla för konungamakten och dess utövare här i landet. I regeringsformen 1 § fastslås, att Sveriges statsform är en ärftlig monarki, och i successionsordningen ges närmare bestämmelser angående tronföljden inom vår nuvarande kungafamilj. Successionsordningen upphör alltså att gälla då huset Bernadotte icke längre har någon till tronen arvsberättigad ättling eller skulle gå förlustigt successionsrätten. Regeringsformens bestämmelser äro icke på dylikt sätt begränsade till sin giltighet i tiden. Riksdagen har sålunda icke rätt att vid konungaättens utslocknande bestämma en ny statsform för vårt land. Riksdagens rätt i dylikt fall inskränkes enligt RF § 94 till att utse ett nytt konungahus med bibehållande av regeringsformen.

Om Konungen på grund av utlandsresa eller sjukdom blir tillfälligt ur stånd att utöva konungamakten, skall denna, så länge detta hinder varar, i Konungens namn utövas av den till tronföljden närmast berättigade prins, om denne uppnått myndig ålder. Om denne ej är myndig, skall regentskapet utövas av den till tronföljden därefter berättigade prins som uppnått myndig ålder. Finnes ej sådan prins, skall statsrådet utöva riksstyrelsen med samma makt som regent.

Konungen har vid resa till avlägsnare inrikes orter ävensom om han skulle gå i fält möjlighet att uppdraga åt en tillförordnad regering viss del av regeringsmakten, därvid till ordförande skall utses antingen en arvsberättigad prins eller ledamot av statsrådet.

Om Konungen avlider medan tronföljaren ännu är omyndig, skall riksdagen i viss i riksdagsordningen stadgad ordning förordna en, tre eller fem förmyndare, som skola utöva regeringen till dess Konungen blir myndig. Dessa förmyndare skola utses inom eller utom det kungliga huset. Kvinnor kunna icke utses till förmyndare, enär i riksdagsordningen § 67 stadgas, att de väljande vid val av förmyndare skola å vallista uppföra de »män»

de önska utse. På de övriga ställen i grundlagarna, där ordet »män» tidigare förekommit, har man numera, sedan jämväl kvinnor blivit behöriga att utses, utbytt detta ord mot »medborgare» eller »personer».

I successionsordningen föreskrives att endast Konungens manliga efterkommande skola ha arvsrätt till tronen. Tronföljdsordningen är agnatisk, vilket innebär, att kvinnliga medlemmar av konungahuset äro ovillkorligen uteslutna och att successionen övergår på stamfaderns manliga bröstarvingar. Såsom framgår av vad som ovan anförts kan kvinnlig medlem av konungahuset ej förordnas till ställföreträdande regent, ordförande i tillförordnad regering, förmyndare eller ingå som medlem i en förmyndarregering för omyndig konung.

De bestämmelser varför ovan redogjorts ha i allt väsentligt kvarstått oförändrade sedan regeringsformens tillkomst 1809 och successionsordningens fastställande 1810. Successionen har alltsedan 1820-talet varit tryggad genom att konungarna vid sin död efterlämnat flera till tronen arvsberättigade manliga bröstarvingar, varför någon anledning att föreslå en ändring i successionsordningen innefattande bl. a. kvinnlig tronföljd tidigare knappast varit för handen.

Konstitutionsutskottet avstyrkte motionen men uttalade samtidigt, »att det förtjänar övervägas, huruvida gällande grundlagsbud, som utesluta kvinnlig tronföljd och som icke heller, då konungahuset utslocknat på manliga linjen, medgiva att regerande drottning väljes, under nuvarande förhållanden kunna anses tillfredsställande. Spörsmålet synes emellertid böra komma under omprövning i ett vidare sammanhang, varvid även böra beaktas de övriga i motionen berörda frågorna, nämligen om möjlighet att utse kvinna till förmyndare för omyndig konung samt om behörighet för prinsessa att vara regent ävensom ordförande i tillförordnad regering.»

Det monarkiska statsskicket är fast rotat hos vårt folk. Den personliga konungamakten, som ännu i början av detta århundrade spelade en väsentlig roll i det svenska statsskicket, har avlösts av ett konstitutionellt system, där monarken framstår som en betydelsefull garant för den demokratiska parlamentarismens bestånd och tillämpning. Även i avseende på de yttre formerna har konungamakten i betydande grad anpassat sig efter demokratiens villkor, vilket tagit sig uttryck bland annat i att Konungen och andra medlemmar av det kungliga huset gör betydelsefulla insatser på många skilda områden av svenskt samhällsliv.

När nu gällande successionsordning antogs, hade grundsatsen om likställighet mellan man och kvinna på intet sätt godtagits i vårt land. Såväl i fråga om myndighetsålder och politiska rättigheter som även på en rad andra områden, bl. a. näringsfrihet och tillträde till offentliga befattningar, intog kvinnan en helt underordnad ställning. Den förändring som i dessa hänseenden ägt rum har inneburit fullt rättslig likställighet mellan man och kvinna, icke minst när det gäller offentlig verksamhet. Under sådana omständigheter framstår det som en anakronism att tronföljden alltjämt är begränsad till män. Härvid bör även framhållas, att såsom nämndes av

1952 års motionärer exempel från utlandet visat, att kvinnor i många fall varit synnerligen dugliga regenter.

Den prövning av hithörande frågor, som 1952 års konstitutionsutskott ansåg sig böra räkna med, har ej kommit till stånd. Under dessa omständigheter synes det nödvändigt att ånyo erinra om att frågan måste upptagas till prövning senast i anslutning till behandlingen av författningsfrågan i dess huvuddrag. Även om tronföljden inom konungafamiljen tills vidare förefaller tryggad, torde nämligen en viss oro förefinnas inom breda folklager i vårt land särskilt på grund av den stora ålderskillnaden mellan vår nuvarande konung och tronföljaren.

Författningsutredningen har över huvud icke berört denna fråga i sitt betänkande. En särskild utredning måste därför äga rum. Det kan icke möta någon större svårighet att inom tämligen kort tid få fram de grundlagsändringsförslag, som erfordras för den kvinnliga tronföljdens genomförande. Vissa förarbeten har i själva verket ägt rum redan i samband med författningsutredningens arbete, ehuru de icke redovisats i betänkandet.

Den form av kvinnlig tronföljd, som förekommer utomlands, är s. k. kognatisk tronföljd, där inom en syskonkrets de manliga medlemmarna kommer i fråga till tronföljden före de kvinnliga, även om dessa är äldre. Utan att göra anspråk på att binda utredningen i detta hänseende vill vi likväl uttala, att grundsatsen om likställighet mellan man och kvinna numera torde göra det mera naturligt att även när det gäller tronföljden bygga på ren primogenitur, så att äldre syskon oavsett kön äger företräde framför yngre.

1952 års motion avsåg utom tronföljden även möjlighet för kvinna att bli regent samt ordförande i tillförordnad regering. När det gäller dessa frågor delar vi likaledes den uppfattning som kom till uttryck i motionen.

Med stöd av vad som ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag beträffande de grundlagsändringar som erfordras *dels* för att kvinnlig tronföljd skall kunna genomföras senast i samband med den förestående författningsreformen, *dels* för att i övrigt genomföra de förslag som i övrigt innefattas i ovanstående motion.

Stockholm i januari 1964

Gunnar Heckscher

Gösta Bohman

Tage Magnusson

i Borås

Leif Cassel

Eric Nilsson

Rolf Eliasson

i Svalöv

i Moholm

Sixten Palm

Nils G. Fröding

Karin Wetterström